

L'etnografia, una ciència propera al ciutadà: els museus etnogràfics com a aparadors de la vida quotidiana

Núria Casas
Museu d'Arts, Indústries i Tradicions
Populars (Barcelona)

L'etnografia ens permet reconèixer i donar valor a aquells aspectes de la vida quotidiana que caracteritzen una comunitat. I els individus protagonistes d'aquests signes d'identitat tenen molt a dir a l'hora de perpetuar-los.

Ethnography allows us to recognize and value those aspects of everyday life that characterize a community. And the individuals who protagonize these signs of identity have a good deal to say about their perpetuation.

Avui en què hi ha una certa tendència a manllevar el patrimoni menor —és a dir tot aquell no qualificable com a monumental—, en què es valora l'estètica i no el contingut de la cultura, la seva rendibilitat i no el missatge, hom es planteja quina és la funció d'un museu etnogràfic en una gran ciutat. Aquest és el cas del Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars de Barcelona que conserva diverses col·leccions d'objectes relacionats amb la vida quotidiana.

La nostra preocupació, com a conservadors, supera l'àmbit del bon manteniment de les col·leccions i de la seva documentació tot plantejant-nos el sentit de la cultura material i la seva incidència en els individus i en la societat. Si bé parlem de la relació que s'estableix entre l'instrument, l'estri, l'eina, etc. amb el seu entorn i més concretament amb el seu creador —l'home— també intentem definir el concepte de patrimoni i de pervivència, d'objecte i de memòria; amb tot, la nostra pretensió és la de descriure l'actitud que adopten els individus enfront dels objectes amb connotacions històriques i identitàries. Es tracta d'observar aquesta actitud en els donants d'objectes (moment de la recollida) i també en els espectadors de les col·leccions exhibides (moment de la difusió).

El patrimoni està de moda: primera matèria del turisme, ha esdevingut protagonista de l'oci. Progressivament, s'ha anat estenent una sensibilitat per les coses "antigues", i s'ha generalitzat l'afany de conèixer (visites a monuments i a altres vestigis), de col·leccionar (abans monopoli d'uns pocs) i de

conservar i restaurar els béns passats (amb sentit de pervivència o d'acumulació). Per donar un exemple, citarem la tendència a barrejar estils en el mobiliari de les cases com ara la combinació d'elements modernistes amb dissenys postmoderns de línies molt pures.

És evident que hom reacciona de forma diferent davant dels objectes amb forta càrrega històrica. Però hem de diferenciar aquells objectes —museografiats— que se'ns presenten en les sales d'exposicions d'aquells que són privats, propis d'una casa, d'una família, d'una saga, als quals accedim de forma més directa i més íntima. Dels primers ens arriba generalment un missatge elaborat —el dels seus intermediaris (conservadors, especialistes, etc.), dels segons, com a font primària que són, els podem apreciar i conèixer autènticament amb l'ajut de la memòria.

Últimament he pogut posar en pràctica el que comunament s'anomena "buidar un pis" i no un pis qualsevol sinó el familiar, punt de referència per als fills i per als néts. És el pis dels avis!, diuen els néts a la vegada que pensen: —"fou la llar dels meus pares!" Tanmateix, els fills directes, amb malenconia, recorden detalls d'infantesa i pensen en el problema immediat: s'ha de tancar el pis. Un debat interior es desencadena: —"què en farem de les coses? Les guardarem, les vendrem, les donarem, les llençarem?" Com podem observar, hi ha una progressió en aquesta seqüència de preguntes que defineix el grau d'interès pels objectes i per tant la resposta de l'individu a aquests mateixos objectes.

Observar el grau de sensibilitat

*Bodegó de detalls d'escriptori i ulleres antigues.
Fotografia: MAITP*

per certs objectes, és a dir treballar la cultura material, amb alguns sectors de població diferenciats i amb les pròpies famílies, ens permet, sens dubte, treure conclusions sobre la necessitat de preservar el patrimoni comú, com dur a terme aquesta iniciativa i com organitzar-ne la difusió. Els nostres museus etnogràfics com a productes de la primera meitat del segle XX són sovint fruit de l'esforç realitzat per intel·lectuals i del seu interès particular per la recollecció d'objectes. Potser avui, estès el concepte de patrimoni, hauríem de veure què vol fer la societat civil dels seus signes identitaris i donar als ciutadans un marge de confiança a l'hora de recollir material i de difondre'l. D'aquí el nostre apropament progressiu, com a museu especialitzat en temes de vida quotidiana, als barris de la ciutat i a les entitats mitjançant l'organització de seminaris d'informació, de tallers i d'altres activitats relacionades amb la

*Bodegó de vaixel·la antiga.
Fotografia: MAITP*

*Bodegons de barrets antics.
Fotografia: MAITP*

difusió del patrimoni.

Segons la intensitat de la descàrrega emocional que poden provocar els objectes en una situació de desmantellament d'una llar, els classificarem de la manera següent:

a. Objectes amb connotacions sentimentals i amb molta càrrega emocional:

- Els que fan referència al difunt: —“això era del meu pare!”
- Els que fan referència als hereus del llegat: —“amb això hi jugava de petit!”

b. Objectes que descriuen situacions de vida quotidiana però sense càrrega emocional

- Els que fan referència a l'entorn del difunt (família estesa, amics, treball, etc.): —“això ve de casa de la besàvia!”

c. Objectes sense interès (productes estandarditzats, peces incompletes, etc.): —“això encara es troba avui!”

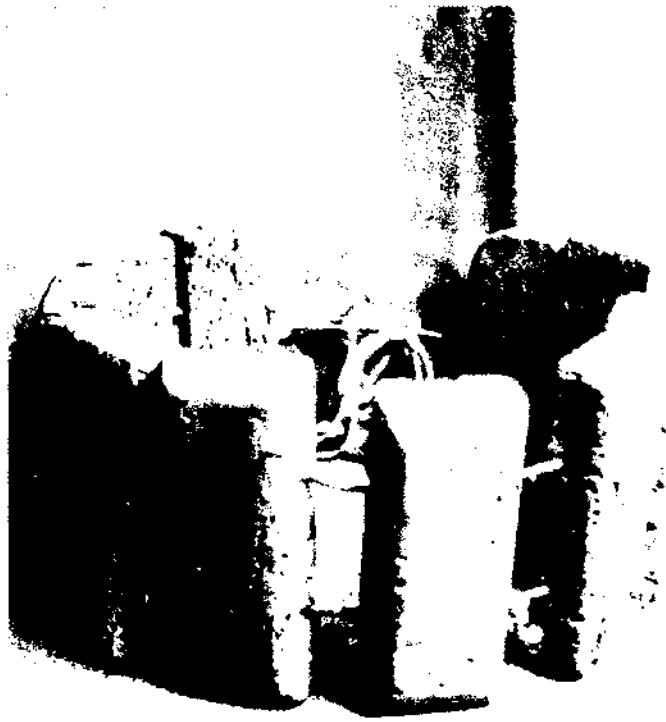
La valoració dels objectes, realitzada des d'una perspectiva subjectiva, no ha de ser la mateixa que l'e-

laborada pels tècnics d'un museu que veuen en els objectes les seves potencialitats museables. És molt possible que alguns objectes personals del difunt molt importants per als seus hereus, tinguin poc interès per ser mostrats a la col·lectivitat i a l'inrevés. Imaginem per un moment, la possibilitat d'un treball conjunt entre museu i societat civil a l'hora de valorar un patrimoni privat i donar-li continuïtat; treball que portaria a un reconeixement d'objectes, a una descripció d'usos, a l'especificació de dates d'adquisició, etc., és a dir un mer treball d'etnografia urbana realitzat conjuntament amb els protagonistes dels llegats.

Si existís aquest pont entre vida privada i ens públic, és a dir, entre grup social i museu, podríem plantejar-nos alimentar unes sales de reserva de barri —a mode d'arxiu d'objectes— de la mateixa manera que existeixen els arxius documentals i fotogràfics; aquests serien uns centres molt propers al ciutadà, fàcilment consultables i de contingut difusible per iniciativa dels ciutadans i dels administradors com a suport tècnic.

Aquests fons serien utilitzats com a font primària pels estudiosos però també per ser difosos a través d'exposicions semipermanents i temporals que podrien molt bé tenir lloc en els centres cívics dels barris. Així, en una ciutat com Barcelona, hi podria haver un rosari de sales de reserva —petits museus de societat o ecomuseus— amb una projecció directa en el barri i amb un públic potencial assegurat, ja que el ciutadà s'hi veuria implicat. En aquesta tipologia de centre, els esforços haurien d'estar destinats a recopilar

*Peces de suro d'un flotador
dels anys trenta.
Fotografia: MAITP*

la memòria del barri —objectes relacionats amb la vida domèstica, amb el comerç, amb l'oci, etc.— tots ells acompanyats per les aportacions de la memòria oral. Així doncs, es podrien treballar temes tan diversos i candents d'antropologia urbana com, per exemple, *Reminiscències camperoles a Sant Andreu*, *Els oficis dedicats a la construcció a Sarrrià (pintors, paletes, etc.)*, *Economats i cooperatives a Gràcia*, *Una residència burgesa de l'Eixample*, *La casa obrera a Sants*, etc.

I és que "cada família és un món", és ben veritat; inserits aquests nuclis familiars dins la comunitat del barri adquireixen, però, uns trets comuns que donen cohesió a l'entorn on es troben situats i són precisament aquests trets els idonis per ser mostrats. És obvi que a l'hora del desmantellament d'un pis, els objectes amb càrrega emocional tenen una fàcil sortida. Són generalment assimilats pels mateixos hereus en la vida del dia a dia i passen a ser objectes decoratius o d'ús domèstic. En canvi, els objectes exempts d'interès per la família són probablement els susceptibles

de ser absorbits per un museu, sotmesos prèviament a una tria exhaustiva per part dels conservadors.

La proposta de crear aquests petits centres com a complement a l'existència d'un gran museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars, seria un pla d'actuació dins la ciutat en matèria d'etnologia de salvament que a la vegada combinaria la recuperació dels signes d'identitat en vies d'extinció, la participació ciutadana en temes de patrimoni i de cultura. Per aquest camí, eliminariem definitivament qualsevol índex de sacralització d'objectes en els museus d'etnografia i a la vegada elevaríem a la categoria de patrimoni els petits objectes de cada dia; també quedaria alienada la idea que es té d'aquests museus-escenari d'herència folklorista i passarien a ser centres dinàmics de difusió de la cultura local. Cal pensar-hi, simplement.